

УДК 330.341

Л. Малюта, Г. Станько

(Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя)

ТРАНСАКЦІЙНІ ВИТРАТИ В СИСТЕМІ МЕНЕДЖМЕНТУ ЯКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Кожна передача товарів, послуг, майнових прав, яка здійснюється між фізичними і юридичними особами, представляє собою трансакцію. Якщо обмінні операції щодо продукції, робіт чи послуг відбуваються у рамках одного підприємства, наприклад, між двома його господарськими підрозділами, то мають місце внутрішні трансакції. В якості зовнішніх трансакцій можуть виступати обмінні процеси на ринку закупівель або збуту, наприклад угоди з субпостачальниками або потенційними клієнтами.

Розглядаючи поняття «трансакційні витрати», слід відмітити, що в економічній теорії воно існує вже досить давно і вперше було введено представниками інституційної школи. Поступово дослідження, що проводилися в сфері трансакційних витрат, вивели дане поняття на новий теоретичний і практичний рівень, показали їх вагомий вплив як на формування витрат окремої господарської одиниці, так і національної економіки загалом.

Процес становлення ринкових відносин, приватизаційні процеси, проблеми забезпечення якості та конкурентоспроможності вітчизняної продукції, захисту прав власності роблять питання, пов'язані з трансакційними витратами, вкрай важливими та актуальними для української економіки. Адже, при переході економічних систем на вищий рівень розвитку, прискоренні науково-технологічного прогресу, спеціалізації та глобалізації економічного простору активніше проявляється тенденція до зростання трансакційних витрат, рівень яких у світовій практиці нерідко сягає половини вартості кінцевої продукції.

Під трансакційними витратами розуміються специфічні витрати по налагодженню і здійсненню подібних обмінних угод на ринку чи в середині підприємства. Розміри таких витрат залежать від виду придбаної продукції, робіт, послуг та обраної форми координації, пов'язаної із забезпеченням їх якості.

Як відомо, оцінка якості продукції чи послуг орієнтована не тільки на ступінь відповідності якісних характеристик ключового продукту вимогам, які висувають клієнти. Ця оцінка включає практично всі трансакції, які мають місце у підприємства-постачальника в процесі господарських відносин – від попередніх переговорів до обслуговування продукції та утилізації відходів. З цієї точки зору якість слід розглядати як наскрізну функцію, яка охоплює не тільки «ціннісний ланцюжок» самого підприємства, але і всю «ціннісну систему» її забезпечення, що включає основні її ланки – від субпостачальників до кінцевих споживачів продукту.

Тому в системі менеджменту, особливо актуально в області закупівель і збуту, треба чітко визначати трансакційні витрати, пов'язані з якістю. Мова йде про витрати, які виникають у процесі інформаційного та комунікаційного забезпечення якості в ході обміну продукцією (послугами), включаючи налагодження контактів, попередні переговори, укладення договору, контроль за його виконанням, адаптацію до певного продукту та завершення його виробництва. Однак в рамках організації внутрішньофірмового управління якістю необхідний не тільки аналіз трансакційних витрат, але і ряд інших заходів, серед яких слід виділити навчання потенційних субпостачальників або адаптація ступеня вертикальної інтеграції в системі створення благ, щоб постійно орієнтувати організаційну структуру і виробничий процес підприємств-партнерів на реалізацію вимог до якості.